
Poročilo o delu Inštituta za novejšo zgodovino v letu 1996

Novo petletno projektno obdobje se je v začetku lanskega leta začelo z manjšimi težavami, kot smo običajno bili navajeni. Financiranje s strani Ministrstva za znanost in tehnologijo je steklo relativno brez težav. Problem je bila cena raziskovalne ure, ki se ni spremenila že od januarja 1995. Temu primerno so spet realno upadla sredstva, ki jih dobimo za izvajanje raziskovalnih projektov. Obilico administrativnega dela pa so povzročili marca meseca 1996 spremenjeni predpisi, da praviloma lahko sodelujejo pri izvajanju raziskovalnih projektov le polno in dopolnilno zaposleni raziskovalci, pogodbeno pa samo izjemoma. Tako smo morali, če smo hoteli zagotoviti nemoteno delo na raziskovalnih projektih v obsegu, kot smo ga prijavi na razpisu, dopolnilno zaposliti kar 15 raziskovalcev iz drugih ustanov. V raziskovalnem polju zgodovinopisje smo bili edina ustanova, ki je to storila. Drugi so se praviloma odrekli sodelovanja raziskovalcev izven svojih ustanov.

V lanskem letu so naši raziskovalci objavili dve samostojni publikaciji in izšel je 36. letnik inštitutove revije *Prispevki za novejšo zgodovino*. Redno zaposleni raziskovalci so objavili 52 znanstvenih razprav, v 10. zvezku *Enciklopedije Slovenije* so napisali 49, v *Slovenski kroniki XX. stoletja* pa 118 gesel. Dopolnilno zaposleni raziskovalci so v okviru svojega raziskovalnega dela na inštitutovih projektih objavili 20 znanstvenih razprav, 12 gesel v *Enciklopediji Slovenije* in 14 v *Slovenski kroniki XX. stoletja*. Na 15 znanstvenih posvetih so imeli vsi skupaj 21 referatov. V letu 1996 smo pred rokom, ki ga je predpisalo Ministrstvo za znanost in tehnologijo, uspeli v informacijsko dokumentacijski dejavnosti vnesti v COBISS bibliografske podatke za naše raziskovalce za leta 1993-1996 in so sedaj za ta leta v bazi COBIB popolni ter računalniško dostopni.

---

1. Raziskovalni projekti

V letu 1996 smo temeljno raziskovalno delo opravljali v okviru treh raziskovalnih projektov. Dva smo v lanskem letu začeli delati na novo, enega aplikativnega triletnega pa smo končali. Raziskovalno delo smo zastavili nekoliko drugače kot v prejšnjem triletnem projektnem obdobju. Po temeljitem strokovnem razmisleku smo združili raziskovalne potenciale polno zaposlenih raziskovalcev, ki jih inštitut ta trenutek ima, v delu na enem samem projektu, to je projektu o zgodovini Slovencev v tem stoletju, z ambicijo, da kot rezultat tega skupnega inštitutskega dela v naslednjih letih pripravimo obsežnejšo skupinsko monografijo. Druga dva projekta sta temeljila predvsem na delu dopolnilno zaposlenih raziskovalcev, polno zaposleni inštitutovi raziskovalci pa so pri izvajanju teh projektov sodelovali s simboličnim številom od 30 do 99 raziskovalnih ur.

Pri sestavljanju tega poročila sem se držala načela, da v tem poglavju, kjer predstavljam opravljeno delo v okviru posameznih raziskovalnih projektov, opisujem samo osnovno raziskovalno delo, rezultate tega raziskovalnega dela pa predstavljam v naslednjih poglavjih poročila in seveda v predloženi bibliografiji objavljenih del v letu 1996.

1.1. Zgodovina Slovencev v XX. stoletju

Projekt izvajamo z raziskovalno skupino, ki jo vodi dr. Jasna Fischer in v kateri je bilo poleg nje še petnajst polno zaposlenih raziskovalcev inštituta ter dva mlada raziskovalca. Raziskovalni projekt smo zaradi preglednosti, ki omogoča tudi boljše organiziranje znanstveno raziskovalnega dela, razdelili na tri tematske sklope. Prvi tematski sklop zajema *politični in idejni razvoj na Slovenskem v letih 1892-1941*. Vodila ga je dr. Anka Miklavčič-Vidovič. V drugem tematskem sklopu, ki ga je vodil dr. Tone Ferenc, obravnavamo *politično zgodovino v letih 1941-1991*. Tretji tematski sklop o *gospodarski in socialni zgodovini med leti 1860 in 1991* smo zaradi dolgega časovnega obdobja, ki ga zajema, razdelili na dva dela. Gospodarskega je vodil dr. Žarko Lazarevič, socialnega pa dr. France Kresal.

1.1.1. Pri izvajanju tematskega sklopa o politični zgodovini med leti 1892 in 1941 so sodelovali trije raziskovalci.

Dr. Anka VIDOVIČ-MIKLAVČIČ je okviru projektne naloge *Socialna demokracija (socialisti) na Slovenskem 1918-1941* v tem letu napisala poglavje Razvoj in dejavnost socialne demokracije v obdobju 1929-1931, ki zajema politično, zadružnogospodarsko in kulturnoprosvetno dejavnost. Obravnavala je vprašanje odnosa socialne demokracije do diktature, države, jugoslovanske nacionalne ideje, slovenstva, posebej odnos stranke do socialne politike in do strokovnosindikalnega organiziranja znotraj svojega tabora in pa v nasprotnih taborih. Ob političnih dogodkih v Evropi, še zlasti v Italiji, Avstriji in Nemčiji, je analizirala odnos do fašizma in nacizma kot tudi do komunizma in boljševizma na eni strani in na drugi do zahodne demokracije. Na zadružnogospodarskem področju je orisala vlogo Konzumnega društva za Slovenijo in Zveze gospodarskih zadrug za Jugoslavijo v Ljubljani. Orisala je tudi kulturnoprosvetno dejavnost v okviru Svobode, ki je v tem času utirala pot t. i. proletarski umetnosti oz. kulturi.

Dr. Jurij PEROVŠEK je v okviru projektne naloge *Vprašanje jugoslovanskega unitarizma pri Slovencih v letih 1918-1941* zaključil fazno raziskavo in objavil študijo pod naslovom "Liberalizem in vprašanje slovenstva - Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918-1929". V publikaciji je analiza fenomena jugoslovanstva pri Slovencih v nakazanem obdobju in raznovrstna realizacija politike jugoslovanskega unitarizma in centralizma na Slovenskem.

Dr. Ervin DOLENC je za projektno nalogo *Kulturna politika in kulturni boj 1929-1941 na Slovenskem* zbiral gradivo, ki osvetljuje predvsem vprašanje slovenstva v razmerju do jugoslovanstva, ki je v tem obdobju sprožilo kar precej polemik in razčiščevanj še posebej med izobraženci liberalne idejne usmeritve. Pri tem poudarja, da je vprašanje slovenstva pomembno vplivalo na prestrukturiranje političnih sil v tridesetih letih, s tem pa na oblikovanje kulturne politike in pogoje ustvarjanja na Slovenskem.

1.1.2. Pri izvajanju dela projekta, ki zajema politično zgodovino po letu 1941, je sodelovalo sedem raziskovalcev in mlada raziskovalka, razdeljenih v dve skupini, in to ena za obdobje druge svetovne vojne ter druga za povojno obdobje.

Pri projektni nalogi o *temeljnih značilnostih okupacije in NOB na Slovenskem* je izvajalec prof. dr. Tone FERENC nadaljeval z raziskovanjem zgodovine

gospodarstva pod okupacijo, in to večinoma za t.i. Ljubljansko pokrajino, deloma pa tudi za Štajersko in Gorenjsko. V Arhivu Republike Slovenije (dalje: ARS) je končal s pregledovanjem arhivskega fonda VIII. oddelka pokrajinske uprave (16 fasciklov) in pregledal je tudi veliko večino (okoli 200 fasciklov) gradiva I. (občega) oddelka kraljevske banske uprave, visokega komisariata in pokrajinske uprave ter arhivski fond komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za Slovenijo (56 fasciklov). Po že pregledanem gradivu je napisal razpravo o graditvi Tovarne glinice in aluminija Strnišče med drugo svetovno vojno, s področja projekta pa je objavil tudi dve drugi razpravi.

Pri projektni nalogi o *poskusih vzpostavitve premirja med sprtimi tabori na Slovenskem v času druge svetovne vojne* je izvajalec dr. Bojan GODEŠA pregledoval in študiral ustrezno literaturo in zbiral arhivsko gradivo, predvsem iz zbirk dr. Izidorja Cankarja (ARS-II) in dr. Albina Šmajda (arhiv ministrstva za notranje zadeve Slovenije (dalje: AMNZ)). Za nalogo potrebno gradivo je kopiral, mnogo podatkov pa si je tudi izpisal.

Raziskovalec pri projektni nalogi o *Jugoslovanski vojski v domovini, komandi za Slovenijo, četništvu na Slovenskem 1941-1945* mag. Boris MLAKAR je pregledoval ustrezno arhivsko gradivo, predvsem komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in jugoslovanske begunske vlade v Londonu oz. Kairu (ARS). Seznanjal se je tudi z najnovejšo literaturo, ki vsaj deloma obravnava četniško problematiko in je v poslednjih letih izšla predvsem v ZR Jugoslaviji.

Pri projektni nalogi o *ugotavljanju in pregonu vojnih zločinov na Slovenskem med drugo svetovno vojno* in po njej je izvajalec mag. Damijan GUŠTIN raziskoval predvsem vprašanje italijanskih vojnih zločinov. Proučil je tudi gradivo iz New Yorka, ki ga je Jugoslavija v letih 1945 in 1946 predložila mednarodni komisiji za vojne zločine in ga je pridobil s pomočjo ministrstva za zunanje zadeve Slovenije. O tej temi je sestavil tudi dva elaborata.

Pri projektni nalogi o *Osvobodilni fronti slovenskega naroda 1941-1945* je raziskovalka mag. Vida DEŽELAK-BARIČ študirala obsežno strokovno in spominsko literaturo, ki obravnava nastanek in razvoj OF, in pregledovala ustrezno arhivsko gradivo (ARS-I), zlasti arhivske fonde odborov OF na Gorenjskem. Pregledovala je tudi tiskano gradivo (partizanske časnike in brošure).

Raziskovalka dr. Jera VODUŠEK-STARIČ je pri projektni nalogi o *novi oblasti in opoziciji v obdobju 1945-1952* zbirala arhivsko gradivo (AMNZ in arhiv SOVA) z mikrofilmov (izvirno gradivo se ni ohranilo) z okoli 20.000 posnetki. Izbrala je podatke za nalogo in objavila razpravo o položaju krščanskih socialistov po drugi svetovni vojni.

Pri projektni nalogi o *kulturnih problemih na Slovenskem po drugi svetovni vojni* je raziskovalec dr. Aleš GABRIČ pregledoval arhivsko gradivo (ARS), predvsem iz fondov predsedstva narodne vlade Slovenije, republiške konference SZDL Slovenije itd. ter si izpisoval podatke tudi iz ustrezne literature. Po zbranih podatkih je napisal nekaj znanstvenih razprav.

Pri izvajanju projekta je sodelovala tudi mlada raziskovalka Mateja REŽEK s proučevanjem *slovenske in jugoslovanske politične zgodovine iz prve polovice petdesetih let tega stoletja*. V okviru magistrske naloge o pomenu reform v letih 1952 in 1953 za slovenski in jugoslovanski politični razvoj je pregledovala arhivske fonde CK KPS in republiške konference SZDL Slovenije, Narodne vlade Slovenije oz.

izvršnega sveta skupščine LRS (ARS), spominske vire in ustrezno literaturo. Po zbranih podatkih je napisala dva izvorna strokovna članka.

1.1.3. V tematskem sklopu o gospodarski in socialni zgodovini od okoli leta 1860 do leta 1991 sodeluje šest raziskovalcev in en mladi raziskovalec. V gospodarskem delu tega tematskega sklopa, ki ga je vodil dr. Žarko Lazarevič, so delali štiri raziskovalci, v socialnem, ki ga je vodil dr. France Kresal, pa dva raziskovalca in mladi raziskovalec.

Dr. Jasna FISCHER je kot odgovorna nosilka vodila in usklajevala raziskovalno delo v okviru celotnega projekta. Na podlagi gradiva, predvsem arhivskega, zbranega v preteklih letih, je pripravljala *analizo procesa hitrejša industrializacije v zadnjih treh desetletjih življenja Slovencev v habsburški monarhiji*. Posebno pozornost je posvetila trem najpomembnejšim industrijskim panogam v tem obdobju, to je rudarstvu, kovinski in lesni industriji.

Dr. Žarko LAZAREVIČ je v tem letu pričel z delom na raziskovalni nalogi *Zadružništvo v Sloveniji med obema vojnama*. Začel je pregledovati relevantno časopisje, to je glasila slovenskih zadružnih zvez in gospodarsko-strokovne revije. Pregledoval je Narodnega gospodarja, glasilo Zadružne zveze v Ljubljani, Zadruho, glasilo Zadružne zveze v Celju in Zadružni vestnik, glasilo Zveze slovenskih zadrug v Ljubljani. Od gospodarskih strokovnih revij je pregledal Tehniko in gospodarstvo ter Misel in delo. Začel pa je že pregledovati dnevno časopisje in uspel pregledati časopis Slovenec. Študij obsežnega revialnega gradiva je nujen, kajti na ta način je raziskovalec pridobil orientacijo v času in tematiki. Zbrano gradivo, ki ga je moral v pretežni meri ročno izpisovati, ker v Narodni in univerzitetni knjižnici ne dovolijo fotokopiranja gradiva izpred druge svetovne vojne, je sproti urejeval in združeval v tematske sklope. Sprotna analiza gradiva mu bo v naslednjem letu omogočila lažje delo in hitrejša zapolnjevanje vrzeli, ki so se pokazale v dosedanem delu.

Dr. Zdenko ČEPIČ se je v okviru projektne naloge *Kmetijska politika v obdobju poveljne industrializacije v Sloveniji (1945-1956)* posvetil proučevanju preskrbe prebivalstva v tem obdobju, kar se je v kmetijski politiki odražalo v sistemu odkupov oziroma odvzemov presežkov kmetijskih pridelkov. Preskrbo, centralistično načrtovano in administrativno vodeno ter kontrolirano, je obdeloval predvsem z vidika zakonodaje, ki je predpisovala in urejala to področje življenja posameznika. Zato je pregledoval uradne liste ter časnike in časopise iz raziskovanega obdobja. Problematiko odkupne politike je raziskoval tudi v arhivskem gradivu (ARS, ARS-I) republiških upravnih organov, ki so imeli na skrbi preskrbo (Ministrstvo za preskrbo in prehrano, Uprava za odkup), kakor tudi političnih, ki so problematiko odkupov in preskrbe začrtovali in spremljali (politbiro CK KPS, Komisija za kmetijstvo CK KPS). Državno politiko na področju kmetijstva s poudarkom na sistemu odkupov kmetijskih pridelkov je proučeval po objavljenem arhivskem gradivu Gospodarskega sveta vlade FLRJ in politbiroja CK KPJ. Na osnovi zbranega gradiva je začel pisati pregled problematike preskrbe prebivalstva v obdobju industrializacije.

Dr. Jože PRINČIČ je v letu 1996 osrednjo pozornost namenil pripravi monografije o *poglavitnih značilnostih gospodarskega razvoja Slovenije v letih 1956 do 1968/69*, to je v obdobju od druge petletke do zaključka gospodarske reforme.

Nadaljeval je s študijem literature ter z zbiranjem arhivskega, časopisnega, statističnega in drugega gradiva v osrednjem državnem arhivu ter Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Na podlagi zbranega gradiva je že napisal uvodni poglavji o novi gospodarski politiki (1954-1955) in razvojnem predahu in iskanju notranjega ravnotežja (1955-1957). Napisal je tudi razpravo, v kateri je orisal značilnosti gospodarskega razvoja Slovenije v prvih dveh povojnih letih, se pravi obnovitvena prizadevanja, začetek gospodarske preobrazbe ter prizadevanja zveznih organov za centralizacijo in poenotenje gospodarskega življenja v državi, ki so potekala v letih 1945/46.

Dr. France KRESAL je raziskoval *probleme iz gospodarske in socialne politike v Sloveniji do druge svetovne vojne*. Na osnovi virov, statističnih podatkov in obsežne literature je definiral vsebino, nosilce in udeležence socialne politike. Obseg in razvoj socialne politike, socialnega skrbstva in socialnega zavarovanja je obdelal v okviru avstroogrške monarhije do leta 1918 in v okviru Jugoslavije do leta 1941. Raziskoval je spreminjanje socialne strukture prebivalstva pod vplivom industrializacije slovenskega ozemlja. Na podlagi virov in statističnih podatkov je raziskoval strukturo kmetij od zemljiške odveze do zadnje agrarne reforme. Agrarno vprašanje je obravnaval z vidika gospodarjenja posameznih kmetij, strukture pridelkov in trženja. Obravnaval je kmečko zadolževanje, gospodarsko krizo in reševanje kmečkih dolgov. Raziskoval je, kako so cene kmetijskih zemljišč in določbe agrarnih reform vplivale na posestno in socialno strukturo podeželja. Obravnaval je nastanek in razvoj delavske zaščitne zakonodaje in ustanov delavske zaščite, delavske strokovne organizacije, materialni položaj delavstva in delavsko gibanje, kar vse je vplivalo na položaj in socialno strukturo mest in industrijskih središč. Gospodarsko politiko je obravnaval v funkciji socialne politike in je prikazal splošne gospodarske razmere in socialno zaščito vseh socialno ogroženih družbenih skupin in posameznikov. Analiziral je delavsko vprašanje, socialno zaščito kmetov, trgovcev in obrtnikov. Socialno politiko je raziskoval v vsem obdobju razvitega kapitalizma na Slovenskem, ki sovpada z obdobjem pospešene industrializacije Slovenije in s prehodom iz pretežno agrarne v industrijsko proizvodnjo.

Dr. Andrej STUDEN je za študij *'novega meščanstva'* začel pregledovati gradivo, ki ga kot družinsko zapuščino hrani družina Curk v privatni lasti. Izpisal je dnevnik ljubljanskega stavbenika Matije Curka iz let 1885-1943 ter pregledal ohranjeno korespondenco, načrte vile in fotografsko gradivo. Za to problematiko je pregledoval še fonde zbornice za trgovino, obrt in industrijo v ARS in arhivsko gradivo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana (popisi prebivalstva, zemljiško knjigo, gradbene kartice in načrte). V knjižnici Narodnega muzeja je pregledoval *Illyrisches Blatt*, *Zgodnjo Danico*, *Laibacher Zeitung* in *Slovenski narod*. Za zgodovino železnic in turizma je pregledal številne turistične vodnike po spodnještajerskih zdraviliščih, ki jih hrani Domoznanski oddelek Osrednje knjižnice v Celju, potopise ter odmeve na prihod železnice v slovenskem in nemškem časopisju.

Andrej PANČUR, mladi raziskovalec, je šele od 1. novembra 1996 vključen v izvajanje projekta v okviru podiplomskega študija z magistrsko nalogo *o socialnih in gospodarskih nazorih na Slovenskem v osemdesetih in devetdesetih letih 19. stoletja*. V uvodnem delu študija bo zajet tudi čas od uvedbe gospodarskega libera-

lizma po novem zakonu o obrtnem redu iz leta 1859, ki je vpeljal skoraj popolno obrtno svobodo in omogočil hitrejši razvoj tovarniškega načina proizvodnje. Raziskovalno delo je začel s študijem domače in tuje literature, ki se nanaša na to tematiko. Začel je tudi pregledovati časopise, najprej Čitalnico, ki je začela izhajati leta 1865. Zbrane podatke o socialnih in gospodarskih nazorih na Slovenskem je izpisoval, analiziral in jih uredil za raziskovalno obdelavo.

Spremembe programa izvajanja projekta ne bodo potrebne. Opozarjamo pa na dejstvo, da je zaradi realnega padanja sredstev, ki jih dobimo za izvajanje projekta, že nekaj let popolnoma onemogočeno zbiralno delo v tujih arhivih. Gradivo za zgodovino slovenskega naroda žal ni shranjeno samo v arhivih v R Sloveniji; pomembni fondi so v Avstriji, Zvezni republiki Nemčiji, Veliki Britaniji, Italiji, Ruski federaciji in Združenih državah Amerike. Nedostopni pa so trenutno za naše raziskovalce - resda iz drugačnih razlogov - tudi fondi v Zvezni republiki Jugoslaviji. V njih je gradivo kar za sedemdeset let skupnega življenja Slovencev v obeh Jugoslavijah. Opiranje raziskav samo na domače arhivske fonde je lahko samo kratkotrajna rešitev omenjenih problemov. Pri pripravi sinteze je nujno potrebno pregledati zgodovinsko gradivo, za katerega vemo, da je ohranjeno.

1.2. Edicija Viri II

Pod vodstvom dr. Franceta M. Dolinarja smo v letu 1996 začeli izvajati drugi temeljni raziskovalni projekt Edicija Viri II. Pri delu na tem projektu sodeluje 6 inštitutovih redno zaposlenih raziskovalcev, 2 redno zaposlena raziskovalca Zgodovinskega inštituta Milka Kosa z ZRC-SAZU, 10 dopolnilno zaposlenih delavcev inštituta, ki so sicer redno zaposleni v Arhivu R Slovenije, Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, Škofijskem arhivu Maribor in Nadškofijskem arhivu Ljubljana ter 3 samostojni raziskovalci. Poročam o opravljenem delu za vso skupino. Glede na različne zvrsti arhivskega gradiva, ki ga sodelavci projekta obdelujejo, smo delo razvrstili na šest tematskih sklopov.

1.2.1. V tematskem sklopu evidentiranja virov je dr. France M. DOLINAR v Vatikanskem arhivu evidentiral prvih 33 fasciklov Dunajske nunciature za obdobje 1622 do 1700. Popisani so bili vsi dokumenti, ki zadevajo slovensko zgodovino. V Arhivu Zunanjega ministrstva v Rimu je iz fonda Direzione generale degli affari politici, ufficio 3: Jugoslavia popisal dokumente za leti 1926 in 1927.

1.2.2. V tematskem sklopu politične zgodovine sta dr. Žarko LAZAREVIĆ in dr. Jože PRINČIČ skupaj z dr. Nevenom Borakom pripravljala za objavo vire s področja gospodarskega razvoja Slovenije. Dr. Lazarević je za objavo odbral 250 strani virov in k dokumentom napisal uvodno študijo, v kateri je pojasnil prevladujoče gospodarske ideje v Sloveniji do konca druge svetovne vojne, dr. Prinčič pa je odbral in uredil 143 dokumentov za drugi del knjige o razvojnih načrtih slovenskega gospodarstva v drugi jugoslovanski državi. Za ta del je že napisal uvodno študijo.

Dr. Jurij PEROVŠEK je iz arhivskega gradiva izbral dokumente, ki govore o programih slovenskih političnih strank, organizacij in združenj v času kraljevine SHS (1919-1929) ter odbrano gradivo začel vnašati v računalnik.

Marjeta ADAMIČ, Metka GOMBAČ, Darinka DRNOVŠEK in Marija OBLAK-ČARNI so za 9. knjigo zbirke Dokumenti ljudske revolucije odbrale in kserokopirale gradivo iz fondov Izvršni odbor OF in SNOS (1943-1944) ter zapisnikov sej CK KPS (1944-1945). Za dokumente, ki so predvideni za objavo, je bila izdelana kartoteka z vsemi podatki, ki so potrebni za kritični aparat pri objavi dokumentov.

Mag. Matej KOŠIR je transkribiral sejni zapisnik kranjskih deželnih stanov za leta 1530-1573, skupaj je to 103 strani rokopisa.

Doc. dr. Stane GRANDA je v Graškem deželnem arhivu evidentiral in kopiral okoli 2000 dokumentov za celjsko kresijo v letih 1848/49, v škofijskem arhivu v Gradcu pa dokumente o slovenskih duhovnikih iz istega časa. Kopirani dokumenti kažejo v nacionalnem in socialnem oziru nekatere posebnosti v primerjavi s slovenskim ozemljem.

Dr. Branko MARUŠIČ je pripravljala izdajo druge knjige Tumovih pisem. Opravil je zaključna redakcijska dela pred natisom.

Mag. Rozina ŠVENT je pregledala in inventarizirala deset velikih kartonov zapuščine dr. Vladimirja Dedijera iz odbobja 1944-1945. Gradivo je izjemno pomembno, ker je Dedijer zbral vrsto dokumentov ali njihovih fotokopij, ki do sedaj niso bili znani.

1.2.3. Treji tematski sklop je priprava objave dnevnikov. Dr. Jera VODUŠEK STARIČ je v Arhivu Ministrstva za notranje zadeve in dokumentaciji SOVE zbrala in analizirala gradivo, ki je povezano z delovanjem dr. Črtomirja Nagodeta in oseb, ki so bile obsojene na t.i. Nagodetovem procesu poleti 1947.

Dr. Tamara GRIESSER-PEČAR je opravila prepis Šmajdovega dnevnika, ki ga hrani Arhiv Ministrstva za notranje zadeve. Razrešila je šifre in ilegalna imena v tekstu. Teks je začela vnašati v računalnik. Šmajdov dnevnik je izredno zanimiv, ker je nekdanji poslanec JRZ dr. Albin Šmajd med drugo svetovno vojno organiziral ilegalno dejavnost meščanskih strank.

Dr. Ervin DOLENC in dr. Bojan GODEŠA sta v okviru svojega raziskovalnega dela analize vprašanja slovenstva v razmerju do jugoslovanstva pretipkala rokopis spominov dr. Ivana Ahčina na voditelja SLS dr. Antona Korošca in začela pripravljati kritičen aparat k tekstu.

1.2.4. V četrtem tematskem sklopu sodni spisi sta mag. Mateja JERAJ in mag. Jelka MELIK iz Public Record Office v Londonu in iz Arhiva Republike Slovenije odbrali vrsto sodnih spisov, ki govorijo o delovanju KP v Sloveniji v letih 1919-1941. Dokumente sta deloma prepisali, deloma fopkopirali.

1.2.5. V petem tematskem sklopu vizitacijski zapisniki in inventarji je dr. Anton Ožinger opravil transkripcijo vizitacije goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa za Dolenjsko v letih 1756-1771, skupaj 450 folij velikega teksta.

Lilijana ŽNIDARŠIČ je izdelala inventar 15 fasciklov spisov in listin Kapi-telskega arhiva v Ljubljani in identificirala vse osebe in kraje v tem gradivu.

1.2.6. V okviru zadnjega tematskega sklopa priprave korespondence škofa Barage je France Baraga opravil računalniške izpise Baragine korespondence od 1797 do

1830, skupaj 127 pisem ter dopolnil pomanjkljivo transkripcijo s fotokopij na podlagi originalnih tekstov.

---

1. 3. Slovensko-italijanski odnosi v zadnjih sto letih

Aplikativni projekt, ki ga je vodila dr. Milica Kacin-Wohinz, smo v letu 1996 končali. Ministrstvo za zunanje zadeve ga je sofinanciralo samo prvi dve leti, v lanskem letu pa zaradi administrativne napake ne več. V projektu so sodelovali trije inštitutovi polno zaposleni raziskovalci ter zunanji sodelavci iz Arhiva R Slovenije, Pokrajinskega arhiva Koper, Pokrajinskega muzeja Koper, Goriškega muzeja v Novi Gorici, Narodnega muzeja, Odseka za narodopisje in zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu ter Inštituta za narodnostna vprašanja. V lanskem letu smo 5 zunanjih sodelavcev dopolnilno zaposlili. O opravljenem delu poročam pregledno za vsa tri leta skupaj.

Delo je potekalo na dveh ravneh, v štirinajstčlanski slovensko-italijanski kulturno-zgodovinski komisiji (slovenskih članov v njej je polovica) in v raziskavah.

1.3.1. Med slovenskimi člani meddržavne kulturno-zgodovinske komisije so bili trije izvajalci projekta. Dr. Milica KACIN-WOHINZ, soproedsdnica komisije, je bila avtorica sintez za razdobje 1918-1941, dr. Nevenka TROHA avtorica sintez za razdobje 1945-1956 in soavtorica za razdobje 1941-1945. Dr. Boris GOMBAC je iz komisije izstopil aprila 1996, nadomestil ga je mag. Boris MLAKAR. Pri sestavljanju besedil je sodeloval dr. Bojan GODEŠA, z recenziranjem mag. Boris MLAKAR in z elaborati dr. Jože PRINČIČ. Mešana komisija je obravnavala vzporedne slovenske in italijanske tekste na petih znanstvenih konferencah, leta 1994 na Otočcu in v Passarianu, leta 1995 na Bledu in v Ogleju ter leta 1996 v Portorožu. Od druge polovice leta 1996 so potekale znanstvene razprave in usklajevanja med posameznimi slovenskimi in italijanskimi avtorji, ki pišejo skupne osnutke sintez. Končni rezultat, predvidoma v letu 1997, bo skupna sinteza - tajni dokument. Izročen bo vladama R Slovenije in R Italije, ki bosta odločali o objavi dokumentacije.

1.3.2. Izvajalci projekta so zbirali gradivo, opravljali raziskave posameznih segmentov in problemov, objavljali znanstvene in strokovne članke in preko medijev posredovali rezultate, s katerimi so spodbijali obtožbe italijanskih političnih krogov in sodstva o genocidnosti slovenskega naroda, ki naj bi se pokazala z nasiljem po osvoboditvi v fojbah. V krogih italijanskih zgodovinarjev je naša teza o ideološkem in nacionalističnem značaju teh dogodkov že prevladala. Skupno so sodelavci v treh letih objavili 234 znanstvenih in strokovnih člankov, posredovali 43 referatov in predavanj na domačih in mednarodnih znanstvenih konferencah in prireditvah, dali 33 intervjujev v tisku ter na radiu in televiziji. Rezultate raziskav, informacije, podatke in gradivo so posredovali drugim raziskovalcem, študentom, vladnim organom in novinarjem v Sloveniji, Italiji in na Hrvaškem. S tem so izpolnili aplikativni del programa.

Dr. Milica KACIN-WOHINZ je zbirala dodatno gradivo v Zgodovinskem

diplomatskem arhivu italijanskega zunanjega ministrstva in Osrednjem državnem arhivu v Rimu. Obdelovala je različne teme iz razdobja med obema vojnama, kot so politične razmere na Primorskem pod italijansko zasedbo, odnos Slovencev do italijanske države, znančilnosti in oblike protifašističnega odpora na Primorskem, primorske Slovence in fašizem, raznarodovanje primorskih Slovencev, prvi oboroženi antifašizem v Evropi, preganjanje Zorka Jelinčiča. Sodelovala je z referati na sedmih znanstvenih posvetih in predavala o zgodovini Primorske med vojnama na Filozofski fakulteti v Ljubljani, slovenskem liceju v Trstu, na okroglih mizah v Gorici, Kopru in Tolminu. Sestavljala je ekspertize in informacije za slovenske vladne organe. Dr. Nevenka TROHA je raziskovala problematiko slovensko-italijanskih odnosov po drugi svetovni vojni. Zbirala je gradivo v arhivih v Rimu pri zunanjem ministrstvu, Inštitutu Gramsci in Osrednjem državnem arhivu ter v arhivih v Ljubljani, Kopru in Novi Gorici. Napisala in uspešno je obranila doktorsko disertacijo o slovensko-italijanskih odnosih v coni A Julijske krajine v luči dokumentov projugoslovanskih sil. Obdelala je jugoslovansko zasedbeno upravo, zavezniško vojaško upravo, deportacije, aretacije, žrtve, odnose med slovenskimi in italijanskimi političnimi skupinami in znotraj njih, odnose prebivalstva do zasedbe in ljudsko oblast. Več poglavij disertacije je objavila tudi v italijanščini. Posebej je obdelala segmente odnosov med slovenskim in italijanskim antifašističnim gibanjem med drugo vojno in položaj v coni B. O gradivu in tematiki je dajala informacije raziskovalcem in študentom v Trstu, Padovi in Ljubljani ter novinarjem in vladnim organom. Maruša ZAGRADNIK je zbirala gradivo in obdelovala probleme iz gospodarske zgodovine cone B Julijske krajine in Svobodnega tržaškega ozemlja. Obdelala je tematiko optantov za italijansko državo iz Sloveniji priključenega ozemlja, prenos premoženja in denarnih sredstev ob izselitvi in procese poddržavljenja njihovega premoženja. Vlasta BELTRAM je raziskovala italijansko šolstvo v koprskem okraju v letih 1945-1956, fašistično šolstvo in specifiko narodnoosvobodilnega gibanja v koprskem okraju. Nataša NEMEC je raziskovala aretacije, deportacije in usmrtitve - "fojbe" - na Goriškem v maju 1945. Zbirala je gradivo po arhivih in ustne vire. Dr. Miran KOMAC je raziskoval probleme slovenske manjšine po letu 1945 v Goriški in Videmski pokrajini in za potrebe komisije pripravil tri elaborate. Dr. Boris GOMBAČ je v tem projektu sodeloval dve leti in je objavljaj predvsem strokovne, poljudne in polemične članke o širši problematiki primorskih Slovencev in Trsta. Metka GOMBAČ je dve leti, kolikor je delala v tem projektu, proučevala delovanje Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko Primorje. Pripravila je elaborate o šolstvu in sodstvu. Leopold ČEH je v projektu prav tako sodeloval dve leti in je zbiral gradivo in sestavljal elaborate o politični zgodovini na Koprskem po letu 1945.

V projektu so sodelovali trije slovenski zgodovinarji iz Odseka za narodopisje in zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu. Milan PAHOR, ki je nadomestil umrlega Pavla Strajna, se je posvečal predvsem gospodarski zgodovini na Tržaškem pred prvo svetovno vojno in med obema vojnama. Napisal je monografijo o Jadranski banki v Trstu 1905-1927, članke o slovenski časniški govorici v Trstu in Gorici, o vojnih letih v Nabrežini, slovenskih denarnih zadrugah in bankah v Trstu, o fašističnem nasilju med vojnama. Aleksej KALC je raziskoval problematiko izseljevanja Slovencev iz Julijske krajine med obema vojnama in po drugi vojni. Zbiral je gradivo po lokalnih občinskih arhivih in drugje ter izdeloval

statistične preglede na mikroravni. Alessandro VOLK je proučeval problem "ezulov" - beguncev iz Jugoslavije po naselitvi na Tržaškem, njihovo politično in društveno organiziranost, življenjske probleme in odnos do slovenske manjšine.

---

2. Drugo raziskovalno delo

Poleg temeljnega raziskovalnega dela, ki je bilo opravljeno v raziskovalnih projektih, so bili raziskovalci zaposleni še z drugim raziskovalnim delom. Navedla bom samo tisto delo, ki ni posebej razvidno iz priložene bibliografije objavljenih del. Dr. Zdenko Čepič je v okviru priprav za knjigo *Elite na Slovenskem*, ki jo nameravajo izdati na Fakulteti za družbene vede kot del širšega mednarodno zasnovanega projekta, proučeval nastajanje posebne politične elite v okviru t.i. ljudske oblasti. Elaborat je bil le delno končan, ker do realizacije projekta v letu 1996 ni prišlo. Mag. Vida Deželak-Barič je v Arhivu Ministrstva za notranje zadeve zbirala gradivo o delovanju sovjetskih vojaških misij in obveščevalnih služb na Slovenskem med drugo svetovno vojno in neposredno po njej.

Dr. Ervin Dolenc in dr. Aleš Gabrič sta skupaj z Marijanom Rodetom pisala učbenik za zgodovino v 8. razredu osnovne šole, ki ga bo predvidoma na pomlad 1997 izdala DZS. Dr. Dolenc je pisal prvi del učbenika za čas od 1914 do 1941, dr. Gabrič pa poglavja obče in narodne zgodovine druge svetovne vojne in narodno zgodovino po vojni, izbral je tudi slikovno gradivo in statistične priloge ter izdelal časovne preglednice. Dr. Bojan Godeša je pri pripravi tega učbenika sodeloval kot konzultant.

Dr. Tone Ferenc je sodeloval v projektu *Nemci na Slovenskem*, ki ga vodi dr. Dušan Nečak. V arhivih v Berlinu in Koblenzu je nadaljeval s pregledom gradiva nemških nacističnih gospodarskih uradov iz druge svetovne vojne. Gradivo, uporabno za monografijo, je dal kopirati, mnogo podatkov pa si je tudi izpisal. Napisal je razpravo o Nemcih na Slovenskem v letih 1941-1945. V tem projektu je sodeloval tudi dr. Jože Prinčič. Dopolnil in pripravil je za objavo študijo *Podržavljenje nemške imovine na slovenskem ozemlju po drugi svetovni vojni*, ki bo izšla v posebnem zborniku v letu 1997. Sodeloval je pri računalniški obdelavi podatkov o premoženju 12.287 oseb, ki jim je bilo zaplenjeno na podlagi 1. člena odloka predsedstva AVNOJ-a z dne 21. novembra 1944. To je bilo imetje nemškega Reicha in njegovih državljanov ter oseb nemške narodnosti.

Dr. France Kresal je napisal monografijo *Zgodovina socialne politike na Slovenskem*, ki jo bo izdala Cankarjeva založba. Obsega 15 poglavij z več razdelki. V njih obravnava nastanek in razvoj delavske zaščitne zakonodaje in ustanov delavske zaščite, delavske strokovne organizacije, materialni položaj delavstva in delavsko gibanje. Gospodarsko politiko obravnava v funkciji socialne politike. Prikazuje splošne gospodarske razmere in socialno zaščito vseh ogroženih družbenih skupin in posameznikov, pa tudi zaščito kmetov, trgovcev in obrtnikov. Monografija prikazuje zgodovino socialne politike klasičnih oblik v obdobju razvitega kapitalizma.

Dr. Žarko Lazarevič in dr. Jože Prinčič sta pripravila čitanko o novejši gospodarski zgodovini Slovencev za osnovne in srednje šole. Delo bo prav tako izšlo v letu 1997. Dr. Žarko Lazarevič pa je skupaj z dr. Nevenom Borakom napisal uvodno študijo, pripravil in uredil za tisk rokopis dr. Jožeta Šorna *Slovensko*

gospodarsko v prevratnih letih, star dolg do našega pokojnega sodelavca. Tudi ta knjiga bo izšla v letu 1997. V okviru dolgoročnega projekta Muzeja novejše zgodovine Celje Zgodovina Celja sta sodelovala dr. Žarko Lazarevič in dr. Andrej Studen. Dr. Lazarevič je bil urednik za gospodarsko zgodovino. Napisal je razpravo o gospodarski zgodovini Celja v drugi polovici 19. stoletja. Dr. Studen je za zbornik, ki bo obravnaval obdobje celjske zgodovine od 1780 do 1848, napisal razpravo o celjskem bivalnem vsakdanjiku v predmarčni dobi.

---

3. Knjižnica in informacijsko dokumentacijska dejavnost

3.1. Knjižnica je v letu 1996 pridobila 820 novih knjig (leta 1995 720; vse naslednje številke v oklepajih so primerjalni podatki za leto 1995). Slovenskih knjig je bilo 500 (399) in v tujih jezikih 320 (321). Z nakupom smo dobili 687 (587), z zamenjavo 63 (43) in podarjenih 70 (90) knjig. V inventarno knjigo periodike smo vpisali 158 (160) naslovov, od teh je bilo slovenskih 74 (64), tujih pa 84 (96) enot. Z nakupom smo pridobili 112 (91), z zamenjavo 21 (20) in z darili 25 (49) enot periodike. V knjižnici je bilo v letu 1996 skupaj 396 (420) uporabnikov z 9616 (9290) obiski, od tega v izposoji 1705 (1430) in v čitalnici 7911 (7860). Na dom smo posodili 2434 (1558) enot, od tega 1948 (1351) knjig in 486 (207) časopisov in časnikov. V čitalnici so uporabniki pregledali skupno 10.224 (8877) knjižnih enot, od tega 855 (415) knjig in priročnikov ter 9369 (8462) enot periodike. Obseg izposoje v naši knjižnici se torej še vedno dviga. To beležimo že nekaj let zapored.

V letu 1996 smo v knjižnico vpisali 83 (64) novih članov, tako da jih je sedaj skupno vpisanih 1795. V zamenjavo smo poslali dvojno številko Prispevkov za novejšo zgodovino, letnik 1995, domačim in tujim ustanovam.

3.2. Mag. Damijan GUŠTIN, vodja knjižnice in dokumentacije, je izvedel vnos zahtevanih bibliografskih podatkov v COBISS za vse raziskovalce inštituta za leta 1993-1995. Vnesel je 415 novih bibliografskih enot. Nataša Kandus je uredila oziroma dodatno opremila 160 bibliografskih enot tako, da ustrezajo zahtevam Ministrstva za znanost in tehnologijo. Bibliografija za ta leta (575) je tako v bazi COBIB popolna. Nataša Kandus je poleg tega katalogizirala v COBIBu 820 enot, od tega 221 prvih zapisov. Novembra 1996 je bila v tečaju za dopolnjevanje bibliografskih zapisov v COBIB v Mariboru in dobila pravico popravljanja že obstoječih zapisov v vzajemni bazi podatkov (t. i. LOCK 1). Mag. Guštin se je udeležil izobraževanja za izdelavo bibliografij, oba pa tudi letne konference COBISS. Skrbel je tudi za tekoče vzdrževanje in dopolnjevanje inštitutove računalniške opreme.

---

4. Mentorstvo, predavanja, recenziranje

4.1. Dr. Tone FERENC je sodeloval pri pedagoškem delu na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani z izpiti, pri magistrskem študiju in pripravi doktoratov. Somentorji in predavatelji pri magistrskem študiju na tem oddelku so bili še dr. Jasna FISCHER, dr. Aleš GABRIČ, dr. France KRESAL, dr. Jurij PEROVŠEK in dr. Anka VIDOVIČ-MIKLAVČIČ. Dr. France KRESAL je

sodeloval pri podiplomskem študiju tudi na Oddelku za etnologijo Filozofske fakultete. Mag. Damijan GUŠTIN je bil spomladi 1996 izvoljen za asistenta za predmet Vojaška zgodovina na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani na katedri za obramboslovje in je od oktobra imel 1 uro vaj tedensko. Dr. Andrej STUDEN je na ISH - Fakulteti za podiplomski humanistični študij v Ljubljani predaval o problemih historične antropologije in zgodovine vsakdanjega življenja.

4.2. Poleg objavljanih znanstvenih in strokovnih člankov so pomemben način seznanjanja javnosti z rezultati našega raziskovalnega dela predavanja. Dr. Aleš Gabrič je v času praznovanja 250-letnice ustanovitve gimnazije v Novem mestu kot bivši gimnazijec sedanjim gimnazijcem marca meseca predaval o šolskih sistemih in šolskih reformah na Slovenskem po drugi svetovni vojni. Članom novomeškega Rotary Cluba je oktobra na Otočcu predstavil vlogo in pomen novomeške gimnazije v dveh stoletjih in pol njenega delovanja. Mag. Boris Mlakar je konec aprila 1996 v tržaškem Klubu slovenskih izobražencev predaval o nasprotnikih partizanstva ob koncu vojne. Dr. Andrej Studen se je v času od 18. 8. do 1. 9. 1996 udeležil mednarodne poletne univerze v Bovcu in tam predaval o popotnikih in začetkih turizma v naših krajih v 18., 19. in začetku 20. stoletja. Dr. Jera Vodušek Starič je svoje delo in dognanja iz gradiva dokumentacije Sove predstavila v predavanju v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu marca meseca.

4.3. Tudi tiskovne konference ob izdajah samostojnih publikacij so eden od način seznanjanja javnosti z našim delom. Dr. Tone Ferenc je sodeloval pri predstavitvi zbornika o Edvardu Kocbeku v Vidmu ob Ščavnici ter 3. (kočevske) številke Kronike 1995 v Kočevju. Dr. Jasna Fischer je predstavila zbornik Jožeta Jurača Oris grafične organizacije skozi desetletja. Dr. Aleš Gabrič je na predstavitvi domoznanske literature Novega mesta govoril o novomeškemu zborniku Mesto, vloga, pomen in razvoj Novega mesta v prihodnjem tisočletju. Mag. Boris Mlakar je kot pisec spremne študije sodeloval na predstavitvi knjige Stanka Kocipra Kar sem živel ter na okrogli mizi o knjigi D. Lešnik in G. Tomca Rdeče in črno, kjer je sodeloval tudi mag. Damijan Guštin. Dr. Jurij Perovšek je svojo knjigo Liberalizem in vprašanje slovenstva - Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918-1929 predstavil na tiskovni konferenci založbe Modrijan, ki je knjigo izdala. Z njo je seznanil tudi udeležence 28. zborovanja slovenskih zgodovinarjev na Bledu, v intervjuju za časopis Republika in v oddaji Televizije Slovenija Oči kritike. V tej oddaji sta sodelovala s predstavitvami samostojnih publikacij še dr. Zdenko Čepič in dr. Aleš Gabrič. Prvi je kot recenzent govoril o knjigah Franceta Perovška Moja resnica in Jurija Perovška Liberalizem in vprašanje slovenstva, drugi pa je predstavil knjigo Ervina Dolenca Kulturni boj. O tej knjigi je govoril v Brežicah.

4.4. Mag. Vida Deželak-Barič in mag. Damijan Guštin sta opravila recenzijo rokopisa Grosupeljsko - stiško okrožje 1941-1945 avtorjev Milene Vrenčur in Ivana Križnarja. Dr. Aleš Gabrič je ocenil slovensko izdajo DTV - atlasa svetovne zgodovine. Mag. Boris Mlakar je popravil in ocenil rokopis Krajevna kronika Kambreškega ter kot član uredništva revije Borec ocenil nekatere rokopise za objavo v njej. Dr. Jurij Perovšek je za Cankarjevo založbo ocenil obširni rokopis študije dr. Janka Pleterskega Dr. Ivan Šušteršič - Pot političnega prvaka.

5. Sodelovanje v redakcijah, društvih, komisijah, odborih, drugih organizacijah

5.1. Inštitut je izdal 36. letnik svoje revije *Prispevki za novejšo zgodovino*, ki jo je uredil petčlanski uredniški odbor: dr. Zdenko Čepič (glavni urednik), dr. Jasna Fischer (odgovorna urednica), mag. Damijan Guštin (pomočnik glavnega urednika), mag. Boris Mlakar in dr. Janko Prunk. V običajni dvojni nekoliko obsežnejši številki kot druga leta smo objavili 8 znanstvenih razprav, tri zapise, gradivo okrogle mize *Žrtve druge svetovne vojne na Slovenskem* z uvodom, vabljenimi referati in diskusijo (ta del *Prispevkov* je izšel tudi kot samostojna publikacija), jubilejna zapisa ob šestdesetletnici dr. Anke Vidovič-Miklavčič in sedemdesetletnici dr. Dušana Bibra hkrati z njegovo bibliografijo za leta 1992-1996, poročilo o znanstvenem posvetu o taborišču Mathausen, 13 poročil in ocen, poročilo o delu inštituta v letu 1995 in bibliografijo inštitutovih delavcev, tokrat prvič razvrščeno po sistemu, kot ga uporabljamo v COBISS-u.

Dr. Andrej Studen je bil glavni urednik revije za zgodovino vsakdanjega življenja in historične antropologije *Zgodovina za vse*. Dr. Tone Ferenc in dr. Aleš Gabrič sta bila člana uredniškega odbora *Kronike*, mag. Boris Mlakar pa revije *Borec*.

Dr. Žarko Lazarevič je urednik zbirke *Ekonomska knjižnica pri Cankarjevi založbi*. V tej zbirki je že izšel zbornik znanstvenega posveta *Stoletje gospodarskih sprememb in prelomnice 1918-1945-1991* v Celju pod naslovom *Prevrati in slovensko gospodarstvo v 20. stoletju*. V letu 1997 bosta izšli še monografiji dr. Jožeta Šorna *Slovensko gospodarstvo v prekratnih letih* in dr. Franceta Kresala *Zgodovina socialne politike na Slovenskem*. Dr. Aleš Gabrič je bil urednik dveh publikacij: zbornika referatov s posveta *Zveze zgodovinskih društev Slovenije Slovenija v letu 1945* in biltena za raziskovalno nalogo *Tako smo se zdravili pri nas za šolsko leto 1996/97* komisije za delo zgodovinskih krožkov *Zveze prijateljev mladine Slovenije*. Mag. Damijan Guštin je sodeloval v uredništvu publikacije *Naš zbornik 1997*.

5.2. Pri pripravi 10. zvezka *Enciklopedije Slovenije* je sodelovalo 9 delavcev inštituta bodisi kot člani uredniških in strokovnih odborov, bodisi kot pisci gesel. Dr. Tone Ferenc je bil član glavnega uredniškega odbora ter urednik strokovnega področja za zgodovino 1941-1945. Dr. Jera Vodušek Starič je bila urednica strokovnega področja za zgodovino po letu 1945. V strokovnih odborih so sodelovali dr. Zdenko Čepič, dr. France Kresal in mag. Boris Mlakar. Gesla za ta zvezek so pisali dr. Zdenko Čepič, mag. Vida Deželak-Barič, dr. Ervin Dolenc, dr. Tone Ferenc, dr. Jasna Fischer, dr. Aleš Gabrič, mag. Damijan Guštin, mag. Boris Mlakar, dr. Jurij Perovšek in dr. Anka Vidovič-Miklavčič.

Dr. Zdenko Čepič je sodeloval pri pripravi *Enciklopedije svetovne zgodovine*, ki jo bo po angleški predlogi izdala *Založba Obzorja*. Napisal je tudi 20 dopolnil, ki se nanašajo na slovensko zgodovino.

5.3. V letu 1996 se je nadaljevalo delo pri pripravah založniškega projekta *Nove revije Slovenska kronika*. Dr. Andrej Studen je za *Slovensko kroniko XIX. stoletja* napisal 80 kronoloških gesel s področja socialne in kulturne zgodovine in zgo-

dovine vsakdanjika na Slovenskem v prejšnjem stoletju. Dr. Bojan Godeša je bil urednik drugega zvezka Slovenske kronike XX. stoletja 1941-1995, napisal je uvodno študijo ter 31 gesel. Dr. Zdenko Čepič je pisal za ta zvezek gesla iz zgodovine kmetijstva, dr. Aleš Gabrič gesla iz kulturne zgodovine, mag. Damijan Guštin o nasilju in vojaških zadevah med drugo svetovno vojno, dr. Žarko Lazarevič o gospodarstvu med njo, dr. Jože Prinčič pa o gospodarstvu po drugi svetovni vojni. Andrej Pančur je pripravil kazala za obe knjigi Slovenske kronike.

5.4. Dr. Jasna Fischer je bila do začetka novembra 1996 nacionalna koordinatorica za raziskovalno polje Zgodovinopisje in članica Znanstvenega sveta za humanistiko pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo. Sodelovala je pri evaluacijskem postopku za izbiro raziskovalnih projektov za nacionalni znanstveni program v letu 1997, ocenila poročila o opravljenem raziskovalnem delu na projektih v letu 1996 ter sodelovala pri izbiranju mladih raziskovalcev, ki so začeli z delom novembra 1996. Sodelovala pri pripravi za ustanovitev KORIS-a, to je koordinacije raziskovalnih inštitucij v Sloveniji, ki je bil ustanovljen konec leta 1996. Sestavljajo ga njihovi direktorji. Ta samoorganiziranost znanstvene sfere je delno nadomestila praznino, ki jo je povzročila ukinitvev ZROS-a (Zveze raziskovalnih organizacij Slovenije) pred dvema letoma in je bila zaradi hitrega slabšanja položaja znanosti po letu 1992 predvsem v inštitutih nujno potrebna. Dr. Ervin Dolenc je bil član programskega odbora Ciljnega raziskovalnega programa humanistike Oblikovanje kulturnih prostorov. Dr. France Kresal je bil član komisije Ministrstva za znanost in tehnologijo za ugotavljanje skladnosti izvolitev v znanstvene in strokovne nazive. Dr. Aleš Gabrič je bil član sveta Slovenskega šolskega muzeja. Dr. Bojana Godešo je Upravni odbor inštituta ponovno imenoval v svet Muzeja za novejšo zgodovino. Dr. Zdenko Čepič je bil član komisije Mestnega sveta MOL za poimenovanje in preimenovanje ulic in naselij v Ljubljani.

5.5. V odborih in organih Zveze zgodovinskih društev Slovenije je delalo pet raziskovalcev: dr. Žarko Lazarevič je kot tajnik društva pripravljajl 28. zborovanje slovenskih zgodovinarjev na Bledu v mesecu septembru in uredil zbornik z naslovom Razvoj turizma v Sloveniji, ki je bil glavna tema zborovanja. Dr. France Kresal je bil član Nacionalnega komiteja za zgodovinske vede Republike Slovenije in predsednik slovensko - češke zgodovinske komisije. V delu odbora je sodelovala tudi dr. Jera Vodušek Starič. Dr. Zdenko Čepič je bil v decembru izvoljen za predsednika Zgodovinskega društva Ljubljana, Mateja Režek pa je prevzela tajniške posle.

Dr. Žarko Lazarevič je bil pri Zvezi ekonomistov Slovenije predsednik sekcije za gospodarsko zgodovino. Mag. Vida Deželak in mag. Damijan Guštin sta bila člana Komisije za zgodovino pri Glavnem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije. Mag. Guštin je bil tudi predsednik področne recenzijske komisije za zgodovino pri izvedbi državnega tekmovanja srednješolcev Znanost mladini, dr. Anka Vidovič-Miklavčič pa njena članica. V okviru te dejavnosti je sodeloval tudi dr. Zdenko Čepič kot strokovni nosilec za področje zgodovine pri pripravi in predstavitvi raziskovalnih nalog. Dr. Aleš Gabrič je predsednik komisije za delo zgodovinskih krožkov na slovenskih osnovnih šolah pri Zvezi prijateljev mladine, dr. Ervin Dolenc pa njen član. Dr. Gabrič je sodeloval pri pripravi za XXVII.

srečanje mladih raziskovalcev zgodovine v Sloveniji, ki je bilo 24. in 25. maja 1996 v Novi Gorici in na seminarju za mentorje zgodovinskih krožkov 17. septembra v Ljubljani, kjer so predstavili temo za naslednje XXVIII. srečanje. To temo je prikazal tudi slovenskim zamejskim učiteljem v Italiji na Proseku 8. oktobra 1996. Mag. Boris Mlakar je kot član sodeloval pri delu programskega odbora za pripravo mednarodnega znanstvenega posveta ob počastitvi 50-letnice Pariške mirovne konference in priključitvi Primorske k matični domovini, ki bo v jeseni leta 1997.

5.6. Dr. Tone Ferenc je sodeloval z Ministrstvom za delo, socialno skrbstvo in družino pri obravnavi problemov o vojnih žrtvah. Sodeloval je tudi z Društvom izgnancev Slovenije in Društvom za ureditev zamolčanih grobov. Dr. Bojan Godeša je z nasveti sodeloval s člani slovenskega dela slovensko-italijanske zgodovinske komisije pri Ministrstvu za zunanje zadeve. Mag. Damijan Guštin je za potrebe tega ministrstva izdelal dva elaborata o problematiki ugotavljanja in pregona vojnih zločincev - državljanov Italije. Dr. Jera Vodušek Starič je na Ustavnem sodišču R Slovenije sodelovala pri razpravi o položaju nemške manjšine v Sloveniji.

5.7. Nekoliko manj kot pretekla leta so bili raziskovalci angažirani z nastopi na radiu in televiziji ter dajanjem intervjujev dnevniemu in revialnemu tisku. Dr. Zdenko Čepič je v oddaji Oči kritike Televizije Slovenije kritično predstavil stalno muzejsko zbirko Muzeja novejšo zgodovine Slovenci v XX. stoletju. Dr. Jasna Fischer je sodelovala v oddaji Intellecta tretjega programa Radia Slovenija Feminizacija nekaterih poklicev s prispevkom o vlogi žensk v slovenski gospodarski zgodovini. Dr. Bojan Godeša je na tretjem programu Radia Slovenije predaval o položaju slovenskih izobražencev v letu 1945. Mag. Damijan Guštin je sodeloval v oddaji Dosje Televizije Slovenija, ki je predstavila italijansko okupacijsko politiko in zločine. O tej isti tematiki je dal podatke tudi reviji Mladina in časniku Nacional iz Zagreba. Mag. Boris Mlakar je o problematiki novejšo zgodovine dal izjavi za slovensko TV - RAI Trst in Televizijo Slovenija. Dr. Tone Ferenc, dr. Bojan Godeša in mag. Boris Mlakar so sodelovali na okrogli mizi Svodobne misli Zadnjo besedo bo imela zgodovina - Slovenci med drugo svetovno vojno, ki je izšla v treh nadaljevanjih. Dr. Jasna Fischer je dala intervju Svobodni misli o težavah pri načrtovanem projektu inštituta o žrtvah druge svetovne vojne in zaradi nje na Slovenskem.

---

6. Znanstveni posveti

V maju 1996 je inštitut skupaj z Zvezo zgodovinskih društev Slovenije na gradu Snežnik pripravil okroglo mizo o žrtvah vojne na Slovenskem med drugo svetovno vojno. Udeležili so se ga strokovnjaki, za katere smo vedeli, da se posebej intenzivno ukvarjajo s temi raziskavami. Skupaj jih je bilo 15. Posvet je bil zaprt za širšo javnost, ker razprave nismo želeli politizirati. Vnaprej vabljeni prispevki ter razprava so objavljeni v Prispevkih za novejšo zgodovino 1996, tiskani pa so tudi kot samostojna brošura v manjši nakladi. Poleg te okrogle mize so se inštitutovi raziskovalci, redno in dopolnilno zaposleni, udeležili še štirinajstih znanstvenih

posvetov, okroglih miz in konferenc. Za dopolnilno zaposlene raziskovalce sem upoštevala samo tiste posvete, ki so v neposredni zvezi z njihovim delom na projektih. Navajam jih kronološko.

6.1. Okrogla miza Cattolici italiani e sloveni e movimenti di liberazione nel Goriziano, Gorica, 2. maj 1996

referentka *dr. Nevenka Troha*, Gli Sloveni nella zona A della Venezia Giulia.

6.2. Okrogla miza Inštituta za novejšo zgodovino in Zveze zgodovinskih društev Slovenije Žrtve druge svetovne vojne, grad Snežnik, 21. maj 1996

referenti *dr. Tone Ferenc*, Možne poti do skupnega števila smrtnih žrtev druge svetovne vojne na Slovenskem; *mag. Damijan Guštin*, Žrtev kot objekt in subjekt vojne (Slovenski tisk o žrtvah v letih 1941-1945); *mag. Boris Mlakar*, Epuracija in povojne žrtve v Zahodni Evropi.

6.3. Mednarodni znanstveni posvet 150 let železnic na Slovenskem, Celje, 30. in 31. maj 1996

uvodni referent *dr. Andrej Studen*, Prihod južne železnice v naše dežele.

6.4. Mednarodni posvet VII. Balcanicum Konteksty Konfliktov, Universytet im. Adama Mickiewicza, Poznanj, 10.-12. junij 1996

referent *dr. Miran Komac*, Ethnic Minorities in Slovenia 1918-1948.

6.5. Mednarodni seminar I rapporti dell'Italia e della Germania con la Slovenia, Loveno di Menaggio (Como), 25.-28. junij 1996

referentka *dr. Nevenka Troha*, Rapporti sloveno-italiani 1945-1947.

6.6. Mednarodni znanstveni posvet Die Regionen des ehemaligen Habsburgerreichs und ihre heutigen Wirtschaftsbeziehungen, Dunaj, 12. In 13. september 1996

referenta *dr. Žarko Lazarević* in *dr. Jože Prinčič* (skupaj z *dr. Petrom Vodopivcem*), Gospodarski stiki Slovenije z državami naslednicami avstroogrške monarhije.

6.7. Mednarodni znanstveni posvet Cerkev in družba na Goriškem ter njih odnos do vojne in osvoboditve, Gorica, 26.-28. september 1996

referenta *dr. Tone Ferenc*, Položaj cerkve in duhovščine na Slovenskem pod nemško in italijansko okupacijo; *mag. Boris Mlakar*, Slovensko osvobodilno gibanje na Goriškem.

6.8. 28. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, Bled, 26.-28. september 1996

referenti *dr. Ervin Dolenc*, Turizem v slovenskih hribih in gorah; *dr. France Kresal*, Zdraviliški turizem; *dr. Andrej Studen*, Iz avanturizma v turizem.

6.9. Mednarodna konferenca Forum Bled From the Global to the Roots, Bled, 13.-15. oktober 1996

vabljen diskusija na okrogli mizi National Identity vs. "Global Village" *dr. Jasna Fischer* The Historian in Search of a Synthesis between national and general

History.

6.10. Znanstveni posvet o dolenskem srednjem in višjem šolstvu, Novo mesto, oktober 1996

referent *dr. Aleš Gabrič*, Slovenske gimnazije po drugi svetovni vojni.

6.11. XVII. posvetovanje Arhivskega društva za Slovenijo, Koper, 25. oktober 1996

referent *dr. Tone Ferenc*, Uporabnikova izkušnja iz arhiva.

6.12. Znanstveni posvet o življenju in delu Božidarja Borke, Ormož, 24.-26. oktober 1996

referenta *dr. Ervin Dolenc*, Med slovenstvom in jugoslovanstvom - Borko in kulturna politika med svetovnimi vojnama; *dr. Aleš Gabrič*, Borko v času ideološke nestrpnosti.

6.13. Letna konferenca Ameriške zveze za pospeševanje slavističnih študij, Boston, 14.-17. november 1996

referent *mag. Boris Mlakar*, Novi dokumenti ter nova presoja odporiškega gibanja in revolucije v Sloveniji 1941-1945.

6.14. Znanstveni posvet Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete, Društva T.G. Masaryk in Anthroposa Intelektualci in sodobnost, Ljubljana, 12. december 1996

referent *dr. Bojan Godeša*, Druga svetovna vojna in slovenski izobraženci

6.15. Okrogla miza Primorska 1945-1947, Nova Gorica, 13. december 1996

referentki: *Nataša Nemec*, Fojbe na Goriškem; *dr. Nevenka Troha*, Odhodi in vrnitve - preselitve v času postavljanja novih mej

---

7. Stiki s tujino

Sodelovanje z raziskovalnimi ustanovami in posameznimi raziskovalci v tujini je manj obsežno, kot bi si sami želeli. Pogojujejo in omejujejo jih pičla sredstva, ki jih imamo na voljo. Izvajalci tistega dela projekta Zgodovina Slovencev v XX. stoletju, ki zajema obdobje politične zgodovine po letu 1941, so sodelovali z več inozemskimi znanstvenimi zavodi, npr. z inštitutoma za zgodovino osvobodilnega boja v Julijski krajini (Trst) in Furlaniji (Videm), z Inštitutom za zgodovino cerkve v Gorici, dokumentacijskim arhivom avstrijskega odpora na Dunaju, z nemškim zveznim arhivom v Koblenzu in Berlinu. Sodelovali so tudi s posamezniki, ki se zlasti obračajo na raziskovalce za informacije, podatke, gradivo itd., potrebno za svoje delo.

Dr. Žarko Lazarevič je sodeloval v dveh projektih in sicer v projektu o razpršenosti idej Friedricha Lista v evropskem prostoru (List-Rezeption in Europa), ki ga je vodil prof. dr. Eugen Wendler z Hochschule für Technik und Wirtschaft iz Reutlingena v Nemčiji in je bil v letu 1996 zaključen z izdajo obsežnega zbornika, kjer je raziskovalec sodeloval z razpravo o odmevih naukov Friedricha Lista na Slovenskem. Z raziskovalno nalogo Vzpon in zaton slovenskega podjetništva je sodeloval tudi v mednarodnem projektu Meščanstvo v Srednji Evropi (Bürgerlichkeit in Mitteleuropa), katerega nosilec je dunajska univerza oziroma njen

Institut für Wirtschafts- und Sozialgeschichte, vodita pa ga prof. dr. Ernst Bruckmüller in prof. dr. Hannes Stekl z univerze na Dunaju. V ta projekt je od vsega začetka vključen tudi dr. Andrej Studen. Raziskovalec v njem sodeluje z raziskovalno nalogo o ljubljanskem stavbnem podjetniku Matku Curku (1885-1953) in njegovi družini (Der Laibacher Bauunternehmer Matko Curk und seine Familie). Raziskovalni projekt naj bi bil končan leta 1997 in se zaključil z obsežnejšim zbornikom v nemškem jeziku in z mednarodnim znanstvenim posvetom.

Posamezni raziskovalci, ki izvajajo projektni sklop o socialni zgodovini, pa so sodelovali s svojimi prispevki v zbornikih ali revijah v tujini in imajo z zgodovinarji v tujini tesnejše stike v zvezi z izmenjavo podatkov, informacij in literature. Dr. France Kresal ima stalne dolgoletne stike s prof. dr. Witoldom Szulzem z univerze v Poznanju in z zgodovinskim inštitutom Akademije znanosti v Pragi ter vodi stalno komisijo češko-slovenskega sodelovanja na področju zgodovine.

---

8. Kadri

Konec leta 1996 je bilo na inštitutu 21 redno in 15 dopolnilno zaposlenih. Tajnici direktorice, ki je bila na bolniški že peto leto, smo odpovedali delovno razmerje zaradi suma, da je ponaredila svoje strokovno spričevalo; na odpoved se ni pritožila, zato je postala pravnomočna 22. februarja 1996. Dr. Jera Vodušek Starič je prekinila delovno razmerje 15. oktobra 1996 na lastno željo zaradi odhoda na novo delovno mesto na Pedagoško fakulteto Univerze v Mariboru. Odhajanje usposobljenih raziskovalcev z inštituta v varnejše zavetje obeh slovenskih univerz se nadaljuje zaradi negotovosti, ki vlada v inštitutski raziskovalni sferi že kar nekaj let zapored. Delovno razmerje za določen čas petih let je 1. novembra 1996 nastopil nov mladi raziskovalec Andrej Pančur. Pod somentorstvom dr. Jasne Fischer - mentor je doc. dr. Janez Cvirn - pripravlja magistrsko nalogo o gospodarskih nazorih v 80-in 90-tih letih 19. stoletja. Dva raziskovalca sta pridobila znanstvene nazive na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani; dr. Andrej Studen je bil izvoljen v naziv znanstvenega sodelavca, dr. Jože Prinčič pa v naziv višjega znanstvenega sodelavca.

Zaradi spremenjenih predpisov Ministrstva za znanost in tehnologijo smo s 1. aprilom 1996 dopolnilno zaposlili 15 raziskovalcev v okviru zakonskih prepisov o dotretinjskem delu. Pet raziskovalcev, ki so bili vključeni v projekt Slovensko-italijanski odnosi v zadnjih sto letih, smo zaposlili za določen čas do 31. decembra 1996, 10 raziskovalcev, ki delajo v okviru projekta Edicija Viri II pa za določen čas trajanja projekta do 31. decembra 2000. Za čas dopolnilne zaposlitve, ki je določena s trajanjem projektov, je 13 raziskovalcem znanstveni svet inštituta podelil strokovne nazive. Dva imata univerzitetno potrjene znanstvene nazive. Redno so ti raziskovalci zaposleni v Arhivu Republike Slovenije, Narodni in univerzitetni knjižnici, Nadškofijskem arhivu Ljubljana, Škofijskem arhivu Maribor, Pokrajinskem arhivu Koper, Pokrajinskem muzeju Koper, Goriškem muzeju Nova Gorica in Inštitutu za narodnostna vprašanja. Raziskovalna skupina je tako konec leta 1996 štela 33 raziskovalcev.

Redno zaposlenih raziskovalcev inštituta je ob koncu leta 1996 bilo sedemnajst; dvanajst je imelo akademski naziv doktorja znanosti, med njimi so bili

trije znanstveni svetniki, dva višja znanstvena sodelavca ter sedem znanstvenih sodelavcev, dva višja strokovna sodelavca z magisterijem in en asistent - magister ter dva mlada raziskovalca. Zaposlene so bile še višja bibliotekarka, knjižničarka, pisarniška referentka s polovičnim delovnim časom zaradi delne invalidske upokojitve ter snažilka. Vsa druga, za nemoteno delovanje inštituta potrebna delovna mesta, so bila nezasedena. Sekretarska, računovodska, kurirska in vzdrževalna dela ter varovanje stavbe smo tudi v lanskem letu, podobno kot že nekaj let nazaj, uspešno opravljali s pogodbenim delom.

Ljubljana, februarja 1997

Direktorica inštituta
dr. Jasna Fischer